

POTENCJAŁ I POLITYKA ENERGETYCZNA EUROAZJATYCKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ

Lukasz Kolatorski

Wydział Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Obrony Narodowej w Warszawie
al. Gen. A. Chruściela 103, 00-910 Warszawa, l.kolatorski@gmail.com

Streszczenie. Praca przedstawia charakter i proces rozwoju Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej. Ukazuje implikacje wynikające z posiadanego przez EaWG potencjału energetycznego oraz odpowiada na pytanie, czy państwa prowadzą koherentną politykę energetyczną względem państw importerów. Metodologia badań opiera się na analizie opisowej przedstawiającej potencjał energetyczny i podjęte działania w ramach EaWG do utworzenia uwspólnotowionej polityki energetycznej.

Słowa kluczowe: Euroazjatycka Wspólnota Gospodarcza, polityka energetyczna, potencjał energetyczny

WSTĘP

Utworzenie koherentnej polityki energetycznej¹ w ramach państw współtworzących Euroazjatycką Wspólnotę Gospodarczą jest jednym z wiodących celów organizacji. Głównym zainteresowanym jest Federacja Rosyjska, dla której odpowiednie wykorzystanie potencjału energetycznego jest konieczne dla modernizacji państwa i poprawy pozycji na arenie międzynarodowej. Obecnie współpraca energetyczna krajów w ramach Wspólnoty opiera się na dwóch dokumentach, które obejmują swym zakresem podstawy polityki energetycznej. Dlatego można stwierdzić, że obecnie nie mają jeszcze wielkiego znaczenia. Jednakże, postrzegając współpracę energetyczną przez pryzmat rozwijającej się sytuacji na rynku surowców energetycznych oraz zgłaszanego zapotrzebowania na nie, należy spodziewać się dynamicznego rozwoju regionalnego rynku surowcowego. Wynika to ze zmieniających się uwarunkowań międzynarodowych.

¹ Koherentna polityka energetyczna – pod tym pojęciem możemy rozumieć ustanowienie konsekwentnej, logicznej, zwartej i spójnej polityki energetycznej państw członkowskich Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej.

Polityka energetyczna zaczyna zajmować jedną z wiodących składowych przy ustalaniu priorytetów i celów poszczególnych państw na świecie. Dzieje się tak, ponieważ państwa ustalając priorytety i cele muszą podejmować działania, mając na uwadze posiadane surowce, bądź dostęp do korzystnych źródeł importu surowców z zagranicy. Wzrost gospodarczy i bezpieczeństwo państwa są skorelowane z posiadaniem bądź dostępem do surowców energetycznych.

Obecnie w sferze polityki i bezpieczeństwa energetycznego stykamy się z takimi problemami jak:

- ograniczoność zasobów – co czyni je dobrem rzadkim i pożądanym;
- ciągły wzrost zapotrzebowania – nieodzownie wpływający na rozwój gospodarczy i społeczny państw;
- ochrona środowiska, nierzadko wydobycie surowców powoduje degradację środowiska, stąd wiele państw decyduje się na import surowców;
- dostęp do technik i technologii wydobywczych – koszty związane z wydobyciem i obróbką oraz brak dostępu do najnowszych osiągnięć nauki i techniki powodują obranie dyskursu opierającego się na imporcie surowców;
- zależność energetyczna – z powodów ograniczoności zasobów surowców energetycznych oraz braku infrastruktury przesyłowej, niektóre państwa są uzależnione od importu od określonego dostawcy (np. Europy Środkowej i Wschodniej – od dostaw z Federacji Rosyjskiej);
- współzależność energetyczna – przykładem jest Republika Białorusi w pełni uzależniona od dostaw surowca od Rosji, dodatkowo po sprzedaży Biełtransgazu w 2012 roku, infrastruktura białoruska jest w posiadaniu Rosjan;
- niskie koszty uzyskania energii – pomimo wielu inicjatyw, nowinek technicznych oraz osiągnięć nauki; nadal najtańszymi źródłami energii są te pozyskiwane z gazu, węgla i ropy², natomiast wszelkie odnawialne źródła pochłaniają bardzo duże koszty uzyskania energii;
- odkrycie złóż surowców energetycznych w rejonie Arktyki – szacuje się że złoża te mogą stanowić ok. 10–10,5% w przypadku ropy naftowej oraz 25–29% w przypadku gazu ziemnego, w tym

² Zob. http://poznajatom.pl/poznaj_atom/czy_paliwo_jadrowe_jest_bardzi,186/ (dostęp: 06.07.2013); wystąpienie prof. Mariana Harasimiuka na konferencji Bezpieczeństwo energetyczne w Europie, pt.: *Europejskie i polskie spojrzenie na bezpieczeństwo energetyczne*, wygłoszone 27.05.2013 r. w Lublinie.

pochodzącego z węglowodorów gazu łupkowego³; w momencie uznania przez Organizację Narodów Zjednoczonych rosyjskich roszczeń w sprawie nowego podziału terytorialnego Arktyki, blisko 50% jej terytorium może znaleźć się w rosyjskim posiadaniu⁴, to z kolei może przełożyć się na wzmocnienie pozycji Rosji jako potentata energetycznego⁵;

- bezpieczeństwo energetyczne – posiadanie surowców bądź niezagrożony dostęp do importu surowców jest składową bezpieczeństwa państwa i gwarantem jego rozwoju gospodarczego i społecznego;
- współpraca państw posiadaczy i państw tranzytowych – jest ostatnim punktem, o którym warto wspomnieć, ponieważ państwa sąsiadujące, których interesy są w pewnym sensie zbieżne i tożsame, kooperują ze sobą na gruncie polityki energetycznej, która prowadzi do współpracy politycznej, gospodarczej, technologicznej.

Tabela 1. Światowe zasoby surowców energetycznych

Surowiec	Ilość zasobów
Gaz ziemny	208,4 bln m ³
Węgiel kamienny	860,9 mld ton
Ropa naftowa	165,0 mld ton

Źródło: opracowanie własne na podstawie, *BP Statistical Review of World Energy. June 2012*, BP, Londyn 2012.

Obecnie mówiąc o polityce energetycznej powinniśmy się liczyć z tym, że jest ona postrzegana jako integralna część szeroko pojmowanej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa *sensu largo*. Dzieje się tak, ponieważ rozwój społeczno-gospodarczy największych konsumentów i producentów nośników energii jest mocno powiązany z sytuacją na rynkach surowców energetycznych. Jedną z głównych przyczyn tego stanu rzeczy jest niewątpliwie niestabilność i chwiejność światowych rynków gazu ziemnego i ropy nafto-

³ Zob. T. Kijewski, *Rywalizacja o surowce energetyczne w Arktyce*, „Bezpieczeństwo Narodowe”, t. 1–2, nr 9–10, Warszawa 2009, s. 276–282; http://www.ssb.no/a/english/publikasjoner/pdf/sa84_en/kap3.pdf (dostęp: 06.07.2013).

⁴ http://www.wiadomosci24.pl/artukul/rosyjska_ekspedycja_naukowa_plynie_na_podboj_arktyki_151500.html (dostęp: 06.07.2013).

⁵ Eksploatacja złóż surowców energetycznych z rejonu Arktyki jest obecnie utrudniona przez wzgląd na ograniczenia technologiczne i panujące tam trudne warunki atmosferyczne. Jednakże, mając na względzie postępujący rozwój nowych technologii oraz prowadzone w tym zakresie badania, to co dzisiaj wydaje się nieosiągalne dla człowieka, za kilka lat może być standardem.

wej. Dodatkowo pejoratywny wpływ na całą sytuację ma zjawisko występowania zaburzenia równowagi w relacjach między światowym popytem i podażą. Wywoływane są one na skutek rosnącego gwałtownie zapotrzebowania na surowce energetyczne, zgłaszanego przez kraje azjatyckie, przede wszystkim Chiny. Kolejnym powodem jest niestabilna sytuacja polityczna lub społeczna w miejscach istotnych z punktu widzenia globalnych rynków energetycznych, takich jak Bliski Wschód. Wszystkie powyższe determinanty sprawiły, że najwięksi konsumenci (Stany Zjednoczone, Unia Europejska, Chiny i Japonia) zaczęli zauważalnie dążyć do dywersyfikacji dostaw, celem zapewnienia sobie możliwie jak największego bezpieczeństwa dostaw źródeł potrzebnej energii.

Wymienione powyżej uwarunkowania są determinantami, przyczyniającymi się do wzrostu rangi Rosji, a tym samym Wspólnoty, jako globalnego dostawcy surowców, która jest zarazem potencjalną przeciwwagą dla wciąż niestabilnego Bliskiego Wschodu. Jeśli sytuacja nie ulegnie zmianie to w efekcie (zarówno w perspektywie średnio-, jak i długookresowej) Wspólnota może się stać jednym z najważniejszych eksporterów surowców w skali globalnej. Zjawisko to może zaowocować wytworzeniem sytuacji, w której główni odbiorcy mogą zacząć ze sobą rywalizować z uwagi na rosnące potrzeby ich rynków. Wytworzenie stanu rywalizacji pomiędzy głównymi odbiorcami może stać się dodatkowym czynnikiem umacniającym pozycję EaWG i Federacji Rosyjskiej⁶.

Przyszły kształt polityki energetycznej Wspólnoty zależy w dużej mierze od polityki Federacji Rosyjskiej wobec pozostałych członków wspólnoty oraz zaakceptowania dominującej pozycji Rosji. Rzeczywiste uwspólnotowanie polityki energetycznej może mieć realny wpływ na poziom regionalnego bezpieczeństwa państw Wspólnoty. Podejmowana analiza obecnego stanu kooperacji, jak również jej przyszłe perspektywy obligują do dokonania syntezy uwarunkowań, zarówno na płaszczyźnie międzynarodowej, jak i wewnętrznej, determinującej działania głównego podmiotu Organizacji – Federacji Rosyjskiej⁷.

⁶ Zob. E. Wyciszkievicz, *Perspektywy współpracy energetycznej regionie Azji Północno-Wschodniej*, „Materiały studialne PISM” 2006, nr 2, s. 7–8,

⁷ *Ibidem*, s. 7.

GENEZA POWSTANIA I ETAPY ROZWOJU EUROAZJATYCKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ

Główną ideą, która przyczyniła się do utworzenia struktur Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej była koncepcja integracji na różnych prędkościach, ogłoszona przez byłego ministra spraw zagranicznych Rosji, Jewgienija Primakowa. Jej meritum było stworzenie realnie funkcjonującej organizacji międzynarodowej, opartej na integracji subregionalnej państw tworzących wspólnotę interesów. Organizacja ta miała w rzeczywisty sposób wpływać na kształtowanie się obszaru przestrzeni poradzieckiej oraz jego aktywizację w dziedzinie integracji ekonomicznej. Zawężona integracja miała ułatwić osiągnięcie konsensusu dla przyjęcia realnych rozwiązań oraz wdrożenia ich w życie, a co za tym idzie, zacieśnienia współpracy pomiędzy podmiotami z obszaru poradzieckiego, wchodzącymi w skład organizacji. Dodatkowo przyświecał temu cel zwiększenia efektywności organizacji na gruncie podejmowania i wdrażania decyzji podejmowanych na szczeblu międzynarodowym. Aktualnym kursem, jakim podąża organizacja, jest powołanie do życia Unii Euroazjatyckiej do 2015 roku – analogicznej organizacji do działającej na gruncie europejskim Unii Europejskiej, na wzór której i opierając się na jej standardach, miałyby działać jej odpowiedniczka w regionie Euroazji. Cel, który determinuje rozwój integracji we wspólnocie EaWG-u oddają w pełni słowa ówczesnego premiera Rosji, a obecnego prezydenta – Władimira Putina, który stwierdził: „Proponujemy model potężnej ponadnarodowej wspólnoty, która może stać się jednym z biegunów współczesnego świata i odgrywać rolę efektywnego łącznika między Europą a dynamicznym regionem Azji i Oceanu Spokojnego”⁸. Wskazał on także merytoryczną podstawę podejmowanego przedsięwzięcia: „Tylko razem nasze kraje będą w stanie wejść do grona liderów globalnego wzrostu i cywilizacyjnego postępu, osiągnąć sukces i rozkwit”⁹.

Do utworzenia EaWG istnieją przesłanki:

- e k o n o m i c z n e – z których wynika potrzeba rekonstrukcji przestrzeni ekonomicznej, funkcjonującej w ramach byłego ZSRR, w celu zdynamizowania rozwoju społeczno – gospodarczego państw EaWG, a także WNP;
- p o l i t y c z n e – mające na celu utworzenie na bazie współpracy gospodarczej organizacji o charakterze politycznym, zdolnej wykorzystać do działania więzi łączące już podmioty na obszarze poradzieckim w wymiarze gospodarczym, politycznym, historycznym i kulturowym;

⁸ http://forsal.pl/artykuly/553245.putin_utworzy_unie_euroazjatycka_zamiast_dawnego_zsrr.html (dostęp: 06.07.2013).

⁹ *Ibidem*.

- prawno-międzynarodowe – dotyczące wzmocnienia pozycji państw współtworzących organizację, jak również krajów całej Wspólnoty na arenie międzynarodowej; EaWG ma zająć jedno z czołowych miejsc w globalnym układzie policentrycznym oraz wykorzystywać dzięki temu swą pozycję do wywierania formalnego nacisku na pozostałych uczestników multilateralnych stosunków, za pomocą posiadanych atrybutów¹⁰.

Punktem wyjścia *de facto* dla utworzenia Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej było podpisanie międzynarodowego porozumienia o powołaniu do życia organizacji, podczas spotkania w Astanie 10 października 2000 roku przez prezydentów Białorusi, Kazachstanu, Kirgistanu, Rosji, Tadżykistanu¹¹. Organizacja jest *de iure* częścią międzynarodowej przestrzeni od 30 maja 2001 roku, kiedy to ostatni parlament narodowy z państw członkowskich wyraził zgodę na ratyfikację ustaleń astańskich. Jednakże geneza funkcjonowania organizacji oraz podstawy instytucjonalizacji właściwej organizacji następowały etapami. Asumptem było podpisane porozumienie z 6 stycznia 1995 roku, w którym Rosja i Białoruś ustanowiły pomiędzy sobą Unię Celną, następnie 20 stycznia 1995 roku, została ona poszerzona o Kazachstan. Następny krok to podpisanie Układu o pogłębieniu integracji gospodarczej z 29 marca 1996 roku, pomiędzy Białorusią, Kazachstanem, Kirgistanem i Rosją. Celem układu była odpowiedź na niezadowalające, wolne tempo integracji struktur WNP. Jako ostatnie państwo do struktur dołączył Tadżykistan – 6 lutego 1999 roku. Tego samego dnia wymienione państwa, podpisały pomiędzy sobą układ o unii celnej i wspólnej przestrzeni ekonomicznej, ustalając przy tym jednolity tryb regulowania handlu zagranicznego oraz likwidację ograniczeń w systemie wolnego handlu¹².

Kolejnym krokiem, a jednocześnie punktem zwrotnym w historii integracji gospodarczej przestrzeni poradzieckiej było podpisanie w Astanie 10 października 2000 roku, dokumentu założycielskiego, powołującego do życia Euroazjatycką Wspólnotę Gospodarczą (EaWG)¹³. Zinstytucjonalizowanie struktur nastąpiło oficjalnie 30 maja 2001 podczas szczytu głów państw Wspólnoty w Mińsku. Aktualnie status obserwatorów posiadają Ukraina i Mołdowa (od maja 2002 roku), oraz Armenia (od stycznia 2003 roku). W grudniu 2003 roku organizacja uzyskała status obserwatora przy Zgromadzeniu Ogólnym ONZ. Następnym etapem było zasymilowanie w październiku 2005 roku struktury EaWG ze strukturami Centralnoazjatyckiej Organizacji Współpracy. Decy-

¹⁰ W. Czyżowicz, *Unia Celna Białorusi – Rosji – Kazachstanu i jej skutki dla polskich przedsiębiorców*, Warszawa 2009, s. 5.

¹¹ <http://www.evrases.com/docs/view/3> (dostęp: 06.07.2013).

¹² W. Oniszcuk, *Czynniki zewnętrzne transformacji gospodarki Rosji. Handel zagraniczny, kapitał zagraniczny, transfer technologii*, Warszawa 2002, s. 136.

¹³ W literaturze przedmiotu funkcjonują także nazwy: Euroazjatyckie Stowarzyszenie Gospodarcze oraz Euroazjatycki Sojusz Ekonomiczny.

zja taka zapadła jako wyraz tożsamości interesów oraz analogii członkowskiej i strukturalnej obydwu organizacji. Państwem, które czasowo należało do organizacji był Uzbekistan, który stał się składową organizacji 26 stycznia 2006 roku, a w niespełna dwa lata później (w październiku 2008 roku) rząd w Taszkencie zawiesił członkostwo, uzasadniając swoją decyzję wątpliwościami, dotyczącymi efektywności i celowości działania Wspólnoty¹⁴. Celem EaWG było przejście roli fundamentu integracji gospodarek narodowych sygnatariuszy, który miał stanowić zarazem podwaliny pod integrację z globalnym systemem ekonomicznym. Docelowo służyłby przystąpieniu państw do struktur Światowej Organizacji Handlu (WTO). Zasadnicza różnica pomiędzy EaWG a innymi formami integracji obszaru poradzieckiego polega na posiadaniu przez nią statusu organizacji międzynarodowej¹⁵.

Jednym z ważniejszych etapów rozwoju Wspólnoty była wydana decyzja Rady Międzypaństwowej EaWG nr 313 o dążeniu do utworzeniu unii celnej w ramach organizacji z 16 sierpnia 2006 roku. Następnie, 6 października 2007 roku Rada wydała rezolucję o zorganizowaniu Unii Celnej pomiędzy Białorusią, Kazachstanem i Rosją. Nowoutworzona Unia Celna miała pozostać otwarta dla pozostałych państw członkowskich – jako warunek przystąpienia postawiono dostosowanie się do wypełnienia i sprostania stawianym wymaganiom ekonomicznym i legislacyjnym. Dokument ustanawiający Unię Celną Białorusi, Kazachstanu i Rosji oraz wspólną importową taryfę celną podpisano w Mińsku 27 listopada 2009 roku. Postanowienia zaczęły obowiązywać z dniem 1 stycznia 2010 roku. Ustanowiono Komisję Unii Celnej – jako ponadnarodowy organ, któremu przypisano kompetencje do formułowania taryf celnych Unii. Wspólny Kodeks Celny zaczął obowiązywać od 1 lipca 2010 roku na terenie Rosji i Kazachstanu. Natomiast 6 lipca 2010 roku jego jurysdykcja objęła terytorium Białorusi. Podjęta instytucjonalizacja UC zaowocowała wycofaniem kontroli transportowej na granicy państw współtworzących ją, od 1 kwietnia 2011 roku. Kolejny krok zawężenia integracji trójki to utworzenie Wspólnej Przestrzeni Gospodarczej. Ideę jej utworzenia zapoczątkowano podczas nieformalnego spotkania prezydentów Białorusi, Kazachstanu i Rosji w grudniu 2009 roku w Ałmaty. Zaakceptowany został plan formowania WPG w latach 2010–2011. Ostatecznie utworzono WPG 1 stycznia 2012 roku, w ramach trzech państw EaWG. Wydarzenie to można uznać za przełomowe w procesie integracji gospodarczej przestrzeni poradzieckiej. Dzięki powziętym działaniom na wschodzie organizuje się realna przeciwwaga dla Unii Europejskiej. Dodatkowo na korzyść organizacji przemawia bogaty bagaż doświadczeń własnych i Zachodu, które wykorzystane w odpowiedni sposób umożliwią zbu-

¹⁴ J. Dziugiewicz, *Unia Celna – nowe narzędzie integracji przestrzeni poradzieckiej*, „Biuletyn Wschodni” 2011, nr 5, s. 2.

¹⁵ Organizacja, jak i personel dyplomatyczny dysponują przywilejami i podlegają ochronie na podstawie konwencji ONZ o przywilejach i immunitetach z 13 lutego 1946 r.

dowanie trwałej struktury. Warto zwrócić uwagę także na fakt, że organizacja stale ewoluuje w obranym w październiku 2000 roku kierunku, permanentnego rozwoju¹⁶.

POTENCJAŁ EUROAZJATYCKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ

Terytorium Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej obejmuje 20 374 tys. km², na którym zamieszkuje 182,6 mln mieszkańców, którzy stanowią 2,7% ludności ziemi. Według danych za 2011 rok, EaWG produkuje 4% światowego PKB oraz posiada ogromne zasoby strategicznych minerałów i surowców, m.in. na jej terytorium znajduje się około 7,5–10% światowych zasobów ropy naftowej, 22–25% światowych zasobów gazu ziemnego oraz 23% zasobów węgla kamiennego. Wspólnota generuje 5,5% produkcji energii elektrycznej w skali globalnej, 5,1% produkcji stali oraz 5,9% światowej produkcji zbóż. Dodatkowo Federacja Rosyjska wytwarza 6,5% światowej energii atomowej¹⁷. Państwa członkowskie wspólnie zajmują wysokie miejsca na świecie pod względem posiadania i wydobycia m.in.: uranu, surowych diamentów, platyny, złota, srebra, cyrkonu, licznych pierwiastków i innych minerałów użytecznych. Kraje EaWG są wiodącymi eksporterami surowców mineralnych i metali oraz ropy naftowej, gazu ziemnego, chromu, manganu, aluminium, niklu, miedzi i surowych diamentów¹⁸. Więcej informacji o opisie i posiadanych surowcach przez państwa współtworzące organizację jest dostępnych na stronie Ministerstwa Gospodarki RP¹⁹.

¹⁶ M.in.: A. Wierzbicki, *Integracja gospodarcza w ramach Wspólnoty Niepodległych Państw*, w: *Spółeczeństwo i Polityka*, red. K. Wojtaszczyk, W. Jakubowski, Warszawa 2007, s. 1061.; A. Bryc, *Rosja w XXI wieku. Gracz światowy czy koniec gry?*, Warszawa 2009, s. 89–90.; EurAsEC Today, Moskwa 2011, s. 28–31.

¹⁷ EurAsEC Today 2011, s. 4.

¹⁸ EurAsEC Today 2013, s. 14.

¹⁹ M.in.: *Notatka informacyjna o Federacji Rosyjskiej i polsko-rosyjskiej współpracy gospodarczej*, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwo Gospodarki RP, Warszawa 2012; *Republika Kazachstanu, Informacja o współpracy gospodarczej Polska – Kazachstan*, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwo Gospodarki RP, Warszawa 2013; *Kirgistan, Informacja o stosunkach gospodarczych Polski z Kirgistanem*, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwo Gospodarki RP, Warszawa 2013; *Tadżykistan, Informacja o stosunkach gospodarczych z Polską*, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwo Gospodarki RP, Warszawa 2013; *Białoruś, Informacja o stosunkach gospodarczych z Polski z Białorusią*, Departament Promocji i Współpracy Dwustronnej Ministerstwo Gospodarki RP, Warszawa 2013.

Tabela 2. Potencjał energetyczny i procentowy udział zasobów w skali globu na przykładzie państw członkowskich EaWG – Federacji Rosyjskiej i Republiki Kazachstanu

Federacja Rosyjska	Republika Kazachstanu
Ropa naftowa	
ok. 8,8 mld ton – 5,3%	ok. 3 mld ton – 1,8%
Gaz ziemny	
ok. 44,6 bilionów m ³ – 21,4%	ok. 1,9 bilionów m ³ – 0,9%
Węgiel kamienny	
ok. 157 mld ton – 18,2%	ok. 33,6 mld ton – 3,9%
Energia elektryczna	
4,7%	0,2%
Energia atomowa	
6,5%	bd

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *BP Statistical Review of World Energy. June 2012*. BP, Londyn 2012.

UREGULOWANIA POLITYKI ENERGETYCZNEJ EUROAZJATYCKIEJ WSPÓLNOTY GOSPODARCZEJ

W ramach EaWG państwa członkowskie podpisały dwa dokumenty odnoszące się *stricte* do wspólnotowej polityki energetycznej:

- Uchwała Rady Międzypaństwowej nr 103 z dnia 28 lutego 2003 roku, określająca podstawy polityki energetycznej Wspólnoty EaWG-u²⁰;
- Umowa podpisana w ramach EaWG-u z dnia 27 września 2005 roku, o wypracowaniu wspólnego bilansu energetycznego państw członkowskich Euroazjatyckiej Wspólnoty Gospodarczej²¹.

Pierwszym dokumentem w zakresie polityki energetycznej, podpisanym przez państwa członkowskie, który jest zarazem fundamentem w tej dziedzinie była uchwała Rady Międzypaństwowej EaWG. Zawiera ona podstawowe tendencje dotyczące uregulowania polityki energetycznej, jak również jej cele i kierunki rozwoju, jakie obrały państwa Wspólnoty.

Nadrzędnym celem uchwały jest podjęcie działań na rzecz racjonalnego wykorzystania surowców oraz utworzenie wspólnego, uzupełniającego się rynku energetycznego w ramach Wspólnoty. Pobocznym celem jest poprawa skuteczności funkcjonowania systemów energetycznych, rozbudowa sieci tranzytowych oraz rozwój potencjału energetycznego w ramach EaWG, a także

²⁰ <http://www.evrases.com/docs/view/152> (dostęp: 06.07.2013).

²¹ *Ibidem*.

polepszenie jakości dostaw do wszystkich odbiorców, z naciskiem na tereny góryste. Wymienione priorytety mają w efekcie przyczynić się do stworzenia korzystnych warunków współpracy i dostaw pomiędzy stronami Wspólnoty. Meritum ma być utworzenie wspólnego rynku energetycznego, który zapewni państwom EaWG niezależność i bezpieczeństwo energetyczne oraz przyczyni się do reaktywacji i rozwoju wzajemnych powiązań gospodarczych, a w efekcie będzie podstawą stabilnego wzrostu gospodarczego.

Priorytety polityki energetycznej państw EaWG zakładają podejmowanie działań w takim zakresie, jak:

- rozwój wzajemnie korzystnej współpracy w sektorze energetycznym i działania na rzecz utworzenia ujednoliciwanego rynku surowców energetycznych;
- nasycenie wewnętrznego rynku energetycznego oraz intensyfikacja dostaw surowców do krajów trzecich;
- racjonalne wykorzystanie zasobów surowców energetycznych: ropy naftowej, gazu ziemnego, węgla kamiennego oraz energii wodnej;
- utworzenie wspólnego rynku energii elektrycznej;
- rozszerzenie współpracy w zakresie polityki energetycznej o nowy rodzaj surowca energetycznego, jakim jest węglowodór (głównie złoża na Arktyce), w tym jego przeróbki oraz przygotowanie infrastruktury przesyłowej do transportu;
- rozwój potencjału tranzytowego;
- zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego i stworzenie warunków dla stabilnego wzrostu gospodarczego.

Polityka energetyczna Wspólnoty opiera się na przyjętych przez państwa członkowskie zasadach, które swym zakresem obejmują m.in.:

- zasadę wzajemnego poszanowania suwerenności i interesów narodowych;
- zasadę kompleksowej współpracy na rzecz utworzenia wspólnej, komplementarnej polityki energetycznej;
- zasadę odpowiedzialności za podejmowane działania na szczeblu krajowym, mające na celu zabezpieczenie interesów narodowych oraz rozwój sektora energetycznego, z uwzględnieniem interesów bezpieczeństwa energetycznego państw Wspólnoty EaWG;
- zasadę uznania pierwszeństwa obowiązywania i stosowania rezolucji oraz aktów prawnych, powstałych na gruncie EaWG, dotyczących dziedziny bezpieczeństwa energetycznego.

Uchwała będąca podstawą polityki energetycznej EaWG określa dodatkowo podstawowe tendencje, które opierają się na czterech założeniach:

1. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego państwom członkowskim EaWG – w tym celu państwa zobowiązały się do ujednolicenia przepisów w sektorze energetycznym oraz stworzenia podstaw prawnych do utworzenia ujednoliciwanego rynku energii. Dodat-

kowo, podjęte mają być działania zmierzające do zaspokojenia wewnętrznego rynku, a także rozwoju potencjału eksportowego na zewnątrz. Państwa Wspólnoty zadeklarowały gotowość ustanowienia wspólnej ceny oraz utworzenia wspólnej polityki celnej i podatkowej na surowce energetyczne w ramach EaWG.

2. Ustanowienie wspólnego rynku energetycznego – ma temu sprzyjać m.in. poprawa wzajemnych relacji pomiędzy systemami energetycznymi państw Wspólnoty. Utworzenie wspólnej sieci tranzytowej dla energii elektrycznej oraz skoordynowanie pracy równoległych systemów energetycznych, dla poprawy efektywności wykorzystania energii. Kolejnym działaniem zmierzającym do realizacji tego celu jest zwiększenie wydajności, już istniejących systemów tranzytowych oraz budowa nowych, w celu zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego oraz optymalizacji kosztów wytworzenia i przesyłu energii. Dodatkowo, państwa mają podejmować wspólne przedsięwzięcia w zakresie wytwarzania, przesyłu i tranzytu energii elektrycznej oraz budowie nowych urządzeń elektromagnetycznych. Strony zobowiązały się także do prowadzenia wspólnych badań naukowych w dziedzinie energetyki.

3. Ustanowienie wspólnego rynku gazu ziemnego i ropy naftowej – ma się odbywać poprzez stworzenie wspólnych programów geologicznych w ramach EaWG, nakierowanych na poszukiwanie nowych źródeł surowców energetycznych, gazu i ropy. Zrekonstruowane i zmodernizowane będą zostać dotychczasowe drogi przesyłu gazu ziemnego. Uwspólnotowanie polityki energetycznej, dla optymalizacji zarządzania zasobami ropy naftowej i efektywnemu ich wykorzystaniu. Branie udziału we wspólnych przedsięwzięciach przetwarzania surowców i wytwarzania nowego sprzętu do wydobywania, przetwarzania i transportu. Rozwijanie korzystnej, wzajemnej współpracy, budowa nowych dróg tranzytowych dla surowców na terenie wszystkich państw członkowskich. Dodatkowo, państwa zadeklarowały unifikację przepisów regulujących politykę energetyczną i przesyłową oraz dostęp stronom do rurociągów gazowych i ropowych. Uzgodniono zoptymalizowanie dróg transportu, podejmowanie działań mających na celu racjonalizację wykorzystania gazu i ropy oraz prowadzenie uzgodnionej polityki eksportowej dla rozwoju rynku surowców energetycznych.

4. Utworzenie wspólnego rynku węgla – w tym zakresie strony postanowiły dążyć do wspólnego rozwoju w zakresie: wydobywania, poprawy jakości produktów węglowych oraz prowadzenia wspólnych badań naukowych. Podejmowane będą działania mające na celu odbudowę i modernizację górniczych przedsiębiorstw, a także produkcję nowych maszyn górniczych. Dążenie do rozwoju współpracy gospodarczej i handlowej pomiędzy państwami EaWG oraz wzrost dostaw poza państwa wspólnoty. Dodatkowo uzgodniono zoptymalizowanie stawek na wewnętrzny i zewnętrzny transport surowca oraz utrzymanie obecnych rynków zbytu i pozyskiwanie nowych.

Uchwała Rady Międzypaństwowej stanowi fundament koherentnej polityki energetycznej. Nadzór nad jej wykonaniem powierzono Radzie Polityki Energetycznej, działającej w ramach Komitetu Integracyjnego EaWG, radzie przysługują również uprawnienia powoływania dodatkowych komisji i grup zadaniowych, których celem jest podejmowanie działań na rzecz utworzenia wspólnego rynku energii w ramach EaWG. Aby osiągnąć zaplanowany cel realizowane są skoordynowane działania polityki energetycznej w ramach Wspólnoty. Finansowanie celów realizowanych w ramach EaWG odbywa się ze środków krajowych, jak również wspólnotowych, które powinny być uwzględnione w corocznych budżetach.

Drugim ważnym dokumentem odnoszącym się do polityki energetycznej, zawartym w ramach EaWG była umowa pomiędzy państwami o wypracowaniu wspólnego bilansu energetycznego, podpisana w 2005 roku. Dokument ten określa definicję, zarówno wspólnotowego, jak i narodowego bilansu energetycznego²² oraz określa kroki, jakie państwa zobowiązują się podjąć, aby wypracować koherentny bilans energetyczny dla państw członkowskich. Umowa określa, jakie ministerstwa po stronie państw członkowskich są odpowiedzialne za realizację jej założeń:

- Ministerstwo Gospodarki i Ministerstwo Energetyki – Białorusi;
- Ministerstwo Energetyki i Zasobów Mineralnych – Kazachstanu;
- Ministerstwo Rozwoju Gospodarczego, Przemysłu i Handlu oraz Państwowa Agencja Energetyczna – Kirgistanu;
- Ministerstwo Przemysłu i Energetyki – Federacji Rosyjskiej;
- Ministerstwo Energii – Tadżykistanu.

Według zapisów umowy państwa Wspólnoty zobowiązały się do opracowywania wspólnego bilansu energetycznego w perspektywie średniookresowej na okres od 3 do 5 lat, co pozwoli na optymalizację doboru sposobów i metod zaspokojenia popytu na rynkach krajowych wspólnoty oraz zrównoważenie jej poprzez mechanizmy popytu i podaży. Opracowanie wspólnego bilansu ma wpłynąć na ustanowienie pomiędzy stronami korzystniejszych warunków dostaw surowców energetycznych. Państwa w ramach umowy są zobligowane do ustalania odrębnego bilansu dla każdego rodzaju paliwa i źródła energii.

Instytucją odpowiedzialną po stronie Wspólnoty za nadzór nad projektem dotyczącym wspólnego bilansu energetycznego mianowano Sekretariat Komitetu Integracyjnego EaWG wraz z podległą mu Radą ds. polityki energetycznej, ustanowioną przy Komitecie EaWG. Rada ma za zadanie opracowywać

²² Wspólny bilans energetyczny – to system wskaźników charakteryzujących produkcję, konsumpcję krajową, eksport i import energii i paliw osiągniętych wspólnie przez państwa członkowskie EaWG. Narodowy bilans energetyczny – to system wskaźników charakteryzujących produkcję, konsumpcję krajową, eksport i import energii i paliw przez każde państwo członkowskie EaWG z osobna.

wspólny bilans energetyczny dla państw EaWG oraz przedstawiać propozycje dotyczące zaspokajania potrzeb członków Wspólnoty na krajowych rynkach energetycznych. Natomiast Sekretariat ma za zadanie koordynowanie pracy właściwych organów po stronie sygnatariuszy umowy.

Przewidziano także możliwość modyfikowania umowy w postaci dołączanych do niej odrębnych protokołów. Ustalono, że umowa jest niższą rangą od dotychczas podpisanych przez państwa członkowskie umów międzynarodowych i nie ma prawa w nie ingerować. Zapisano także, że w przypadku niejasnych lub wątpliwych kwestii, powstałych na drodze interpretacji zapisów umowy, państwa członkowskie zobligowały się do poszukiwania konsensusu na drodze kompromisu i wzajemnych negocjacji. W przypadku niemożności osiągnięcia kompromisu, właściwym organem do rozwiązania sporu będzie Wspólnotowy Sąd EaWG. Warto zwrócić uwagę na zapis, że sygnatariusze mogą odstąpić od niniejszej umowy poprzez zastosowanie określonej procedury, w terminie 6 miesięcy od daty zgłoszenia chęci wystąpienia.

KONKLUZJE I PROGNOZA

Dążenia państw współtworzących Euroazjatycką Wspólnotę Gospodarczą do utworzenia koherentnej polityki energetycznej uwarunkowane jest wieloma pobudkami. Nadrzędnym celem jest umocnienie pozycji organizacji na arenie międzynarodowej, poprzez umiejętne wykorzystanie posiadanego potencjału energetycznego. Podejmowane działania w tym kierunku mogą w efekcie finalnym przyczynić się do wytworzenia międzynarodowej równowagi oraz multipolarnego ładu światowego. Tym samym EaWG stanie się przeciwwagą dla ekspansji Stanów Zjednoczonych Ameryki oraz Unii Europejskiej w regionie Europy Wschodniej i Azji Środkowej.

Przywódcy państw Wspólnoty dostrzegają, że wszelakie próby skutecznego oddziaływania na pozostałych uczestników stosunków międzynarodowych stawiają przed państwami coraz większe wymagania. Prowadzenie polityki zagranicznej w pojedynkę jest mało efektywne. Aby prowadzić skuteczną politykę zagraniczną, powinny integrować się państwa, które mają podobne cele, tworząc tym samym swoistą wspólnotę interesów. Pozwala to na mocniejsze artykułowanie swojego stanowiska oraz oddziaływanie na pozostałych uczestników multilateralnych stosunków.

Za uwspólnotowioną polityką energetyczną państw działających na płaszczyźnie EaWG przemawiają, będące w posiadaniu państw surowce energetyczne, które są jednymi z kluczowych składników dla funkcjonowania, napędzania i rozwoju gospodarki. Należy pamiętać także o zasobach węglowodorów, których poziom wydobycia na chwilę obecną jest znikomy, jednakże patrząc na nie przez pryzmat ciągłego wzrostu zapotrzebowania na surowce

zgłaszane na świecie oraz rozwoju techniki i technologii wydobywczych, w niedługim czasie mogą stanowić o sile Wspólnoty.

EaWG podjęła działania zmierzające do utworzenia wspólnej polityki energetycznej w ramach organizacji, wspólnego rynku surowców energetycznych oraz uregulowania kwestii z nimi powiązanych. *De facto* podjętych działań nie można określić mianem wystarczających, jednakże nie można ich nie zauważyć. Wspólnota, w tym przede wszystkim Federacja Rosyjska zdają sobie sprawę z potencjału drzemiącego w umiejętnym wykorzystaniu surowców energetycznych. Nie należy bagatelizować pozostałych państw współtworzących organizację, choć posiadany przez nie potencjał w skali ogółu jest znikomy. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że są one częścią infrastruktury tranzytowej poza obszar organizacji. Bezpieczeństwo energetyczne nie opiera się tylko na posiadaniu lub dostępie do surowców, ale także na gwarancji bezpieczeństwa dostaw, które muszą odbywać się przez sąsiednie państwa. Należy także pamiętać o posiadanych przez Kazachstan złożach uranu, które są źródłem energii wytwarzanej przez elektrownie atomowe²³.

Należy także pamiętać, że poprzez odkrycie i coraz większą eksploatację gazu pochodzącego z węglowodoru, tzw. gazu łupkowego, znaczenie i potencjał organizacji może w niedługim czasie ulec zwiększeniu. Dodatkowo sprzyja temu rosnący wzrost zapotrzebowania na surowce oraz rozwój technologii wydobywczych, dzięki którym eksploatacja innych źródeł energii staje się tańsza. Trzeba także mieć na uwadze (będące w posiadaniu Rosji) złoża surowców znajdujące się w rejonie Arktyki, których blisko połowa, według szacunkowych danych, może być w posiadaniu Rosji²⁴. Całkowitą ilość złóż znajdujących się w rejonie Arktyki szacuje się na blisko 25% zasobów światowych²⁵.

Poddając analizie prowadzoną politykę energetyczną przez Euroazjatycką Wspólnotę Gospodarczą należy przedstawić także jej negatywne strony, do których możemy zaliczyć:

- problem dywersyfikacji dostaw – głównym odbiorcą surowców pochodzących z obszaru EaWG, są państwa Europy Środkowej i Wschodniej, a należy pamiętać, że jednym z głównych światowych importerów surowców energetycznych są Chiny;

²³ Złoża uranu, które są w posiadaniu Kazachstanu stanowią 25% zasobów światowych ocenianych na 470 tys. ton. Mają one niezwykle ważne znaczenie militarne jak i energetyczne, wykorzystywane przy produkcji broni masowego rażenia oraz przy produkcji energii elektrycznej w elektrowniach atomowych.

²⁴ http://www.ssb.no/a/english/publikasjoner/pdf/sa84_en/kap3.pdf (dostęp: 06.07.2013).

²⁵ http://www.wiadomosci24.pl/arttykul/rosyjska_ekspedycja_naukowa_plynie_na_podboj_arktyki_151500.html (dostęp: 06.07.2013).

- polityka energetyczna w dużej mierze opiera się na potencjale Federacji Rosyjskiej, która jest państwem wiodącym w dziedzinie surowców energetycznych, to z kolei zagraża dobrym relacjom pomiędzy państwami, które w znacznej mierze są od Rosji uzależnione w sferze surowców energetycznych;
- problem konkurencyjności dostaw surowców energetycznych – pomimo zwiększającego się zapotrzebowania na surowce, rynek odbiorców relatywnie nie zwiększa się;
- surowce energetyczne są fundamentem potencjału gospodarczego, przez co gospodarka państw Wspólnoty w dużej mierze jest uzależniona od aktualnej sytuacji na światowych rynkach energetycznych oraz zgłaszanego aktualnie na nie zapotrzebowania;
- brak strategii jednolitej polityki energetycznej w stosunku do państw odbiorców.

Państwom współtworzącym EaWG udało się stworzyć podstawy wspólnego zarządzania zasobami surowców energetycznych oraz podstawy uwspólnionego bilansu energetycznego. Jednakże nadal brakuje wspólnej strategii wobec głównych odbiorców surowców energetycznych oraz działań mających poprawić konkurencyjność surowców oraz zdywersyfikować grono odbiorców.

Z posiadaniem surowców energetycznych oraz dostępem do nich związany jest immanentnie rozwój gospodarczy państw. Dlatego państwa EaWG, dysponujące znacznym potencjałem surowców energetycznych znajdują się *de facto* w kręgu podmiotów międzynarodowych, które mają znaczący głos na arenie międzynarodowej. Należy także zwrócić uwagę na fakt, że członkowie EaWG wypadają gorzej na tle lepiej rozwiniętych państw Zachodu i Wschodu, pomimo posiadanego potencjału. Wynika to z uwarunkowań historycznych, ponieważ przez blisko 70 lat funkcjonowały one w socjalistycznej rzeczywistości radzieckiej. Trzeba także zauważyć, że poprzez umiejętnie prowadzoną politykę energetyczną oraz odpowiednie wykorzystanie posiadanego potencjału, państwa Wspólnoty mogą dokonać transferu technologii, potrzebnego do rozwoju państwom poradzieckim.

Nasuują się konstatacje. Niepodważalnym faktem jest długa droga, jaka pozostała przed Wspólnotą do pełnego ustanowienia i wdrożenia koherentnej polityki energetycznej. Idąc obranym kursem EaWG jest na jak najlepszej drodze do osiągnięcia zamierzonych celów. Zależy to przede wszystkim od woli politycznej wszystkich uczestników, w tym szczególnie Rosji, która jest głównym inspiratorem regulacji na gruncie EaWG, a propozycje w dłuższej perspektywie mogą przynieść wymierne korzyści, zarówno dla poszczególnych państw jak i całej Wspólnoty.

POTENTIAL AND ENERGY POLICY EURASIAN ECONOMIC COMMUNITY

Summary. This paper examines the nature and process of development of the Eurasian Economic Community, the implications of its energy potential, and answers the question of whether its members pursue a coherent policy of country importers. The research methodology is based on a descriptive analysis showing the energy potential and the actions taken within the framework of EurAsEC to set up a communitarianized energy policy.

Key words: Eurasian Economic Community, energy policy, energy potential